

<u>Introducere .....</u>	<u>1</u>
<u>Functiile facultatii de judecare.....</u>	<u>4</u>
<u>Judecata estetica si judecata de gust.....</u>	<u>9</u>
<u>Judecata de gust si frumosul.....</u>	<u>13</u>
<u>Arta si geniu.....</u>	<u>17</u>

Introducere

Neindoielnic, Immanuel Kant reprezinta unul dintre ganditorii moderni cu cea mai consistenta si constanta influenta in spatiul teoriilor estetice. Forta acestei influente nu este legata doar de realizarile sale in domenii filosofice precum epistemologia, ontologia, metafizica, etica, filosofia culturii, antropologia etc., ci, inainte de toate, de sistematica estetica pe care el o propune in *Critica facultatii de judecare*, Partea intai: „Critica facultatii de judecare estetice”. Bazata pe ideea „activismului” unor facultati sufletesti, idee care structureaza si celelalte tematizari kantiene, model fiind, in acest sens, demersul din *Critica ratiunii pure*, unde problema o constituie posibilitatea unei metafizici-stiinta, sistematica in cauza, cea estetica, porneste de la prezentarea unei arhitectonici a „ratiunii” si are drept tinta formularea conditiilor de posibilitate a frumosului, sublimului, judecatii de gust si artei. Data fiind aceasta ordine de intemeiere a ideilor privind frumosul si arta – acestea doua din urma constituind obiectul privilegiat al cursului nostru – e firesc sa incepem prezentarea esteticii kantiene cu refacerea arhitectonicii facultatilor sufletesti implicate in „constructia” (punerea in forma), aprecierea (judecarea) si statuarea artistica (plasarea in „locul natural” propriu) a frumosului. Inainte insa trebuie mentionat faptul ca in sistematica *Criticii ratiunii pure* se afla o „estetica”, anume o „teorie” despre modalitatea in care sensibilitatea (simturile; *aisthesis* = simt), prin formele ei *a priori* (independente de experienta) participa la constituirea cunoasterii. Nu despre aceasta „estetica” va fi vorba in cele ce urmeaza. In contextul semnificativ pentru problema noastra, anume *Critica facultatii de judecare*, ocupandu-se de dispunerea intr-o unitate a facultatilor sufletesti, Kant sustine ca acestea ar fi in numar de trei: *facultatea de cunoastere*, *sentimentul de placere* (si neplacere) si *facultatea de a dori*. De altfel, filosoful incercase si in alte contexte asemenea sistematizari, iar de unele elemente ale acestora se ocupase in *Criticile* anterioare celei in care abordeaza frumosul, precum si in alte lucrari din perioada „critica” (cea care a urmat publicarii *Criticii ratiunii pure*).

Cea dintai, *facultatea de cunoastere*, vizeaza individualul (fenomenul singular) si prezinta trei niveluri: sensibilitate, intelect si ratiune. Fiecare dintre acestea, fiind, structural, parti oarecum autonome ale facultatii de cunoastere, poseda forme *a priori* (dupa cum am precizat, mai devreme, in legatura cu sensibilitatea) si anumite „reguli” dupa care participa fiecare la constituirea cunostintei ce are, potrivit lui Kant, caracter universal si necesar si contribuie la sporirea cunoasterii. Dat fiind faptul ca intelectul, ca facultate a judecatilor, contribuie in cea mai mare masura la cunoastere, judecata fiind forma alethica (*aletheia* = adevar) a gandirii, Kant numeste uneori facultatea de cunoastere „intelect” (alteori o numeste ratiune, facultate teoretica, ratiune pura teoretica etc.). Nu trebuie insa nesocotit faptul ca fiecare dintre cele trei segmente ale facultatii de cunoastere – sensibilitatea, intelectul si ratiunea – are un rol propriu in constituirea cunostintei.

Sensibilitatea prelucreaza datele senzoriale, activandu-si formele *a priori*, anume spatiul si timpul (numite si intuitii pure, adica fara continut sensibil, dar functionale numai ca forme ale unor continuturi de acest fel). Materialul sensibil este apoi „urcat” la nivelul intelectului, unde va fi prelucrat mai departe cu ajutorul formelor *a priori* proprii acestuia, categoriile; in acest mod, cunostintele capata forma corespunzatoare, anume aceea de judecata (iar judecata, cum mentionam, are valoare de adevar).

Intervine in acest proces si ratiunea, cea de-a treia componenta a facultatii de cunoastere, dar, pentru constituirea cunostintei, aceasta interventie a ratiunii trebuie sa fie doar „regulativa”, adica sa indice scopul ultim al cunoasterii, fara sa se implice in constituirea ca atare a cunostintei (fara sa-si asume un rol „constitutiv”, fiindca in acest caz rezultatul este aparenta, mai bine-zis, un spatiu al aparentei, ale carui obiecte nu pot exista ca fenomene si nu pot fi propriu-zis cunoscute). Tocmai datorita interventiei constitutive a ratiunii, in metafizica – pe care Kant doreste sa o transforme intr-o stiinta – se confrunta „cunostinte” opuse, care nu pot fi adevarate. Imposibilitatea aceasta este data de faptul ca obiectul la care se refera categoriile din alcatuirea acestor „cunostinte” (ce nu sunt doar categorii ale intelectului, ci si categorii ale ratiunii, numite de Kant „Idei”) nu poate deveni obiect de experienta; de aici rezulta un gand ce are o semnificatie aparte in spatiul filosofiei kantiene: anumite „obiecte”, precum sufletul (nemuritor), lumea ca totalitate, Dumnezeu, pot fi gandite, dar nu pot fi cunoscute, ceea ce inseamna ca ele nu apartin lumii fenomenale, adica planului de realitate numit de noi in mod obisnuit „existenta”.

Facultatea de a dori, a treia in sistematica amintita mai devreme, numita deseori de Kant „ratiune practica”, „vointa”, este facultate a universalului (cel care se distribuie individualului, fara a pierde ceva din substanta proprie, printr-o astfel de operatie). Principiul ei de ordine este *libertatea*, iar faptul omenesc pe care il face posibil, dandu-i legea proprie, este *actiunea*. Orice actiune omeneasca este determinata prin motivatie si printr-un scop; motivatia, considerata drept originea actiunii, este legata de subiectivitatea celui ce actioneaza, adica de „inclinatia” acestuia (termen generic pentru diverse dorinte, trebuinte, interese, nevoi etc.); scopul este el insusi legat de motivatie, desi o scoate pe aceasta din ordinea strict subiectiva si o „obiectiveaza”. Fiindca scopul ultim al vointei oricarei fiinte rationale, scop nedeterminat in vreun fel subiectiv, este Binele Suveran (o sinteza a moralitatii desavarsite si a fericirii totale), facultatea de a dori poate fi luata (gandita) in sine, fara legatura cu vreo motivatie (inclinatie) sau cu vreun scop determinat subiectiv (scopul fiind, in acest caz, Binele Suveran), si din aceasta perspectiva facultatea de a dori (ratiunea practica) isi da siesi legea, fiind, cu alte cuvinte, autonoma (*auto* = insusi, *nomos* = lege), libera; legea in cauza este legea morala. Aceasta din urma poate fi inteleasa in analogie cu formele *a priori* ale facultatii de cunoastere, pentru ca si ea, asemenea acestora, constituie forma care prelucreaza orice regula de actiune, intemeiata intr-o anumita inclinatie si avand un scop determinat subiectiv. Totodata, legea morala, ca principiu al oricarei actiuni, este *datorie*. Fiinta rationala nu poate actiona insa numai *din* datorie; totusi, criteriul de apreciere al faptei bune este originea sa, ceea ce inseamna ca fapta este pe deplin buna numai daca se origineaza in datorie, nu in inclinatie. Actionand din datorie, fiinta rationala trebuie sa se ghideze in formularea scopurilor si in selectia motivatiilor actiunilor sale dupa un imperativ categoric, ce pretinde a tine seama, in orice actiune, de faptul ca pentru orice fiinta rationala, existenta proprie reprezinta un scop absolut, de care depind toate celelalte scopuri.

A treia facultate despre care vorbeste Imm. Kant in sistematica evocata, facultate proprie fiintei rationale, este *sentimentul de placere* (si neplacere). Este vorba de o facultate a particularului in relatia sa cu generalul, al carei principiu de ordine este „finalitatea” (un concept kantian complex, cu multe sensuri, dar esential pentru intelegerea teoriei despre frumos si arta a lui Kant). „Facultatea de judecare in genere este facultatea de a gandi particularul ca fiind cuprins in general. Daca este dat generalul (regula, principiu, legea), atunci facultatea de judecare care ii subsumeaza particularul (si atunci cand ea, ca facultate de judecare transcendentala, indica *a priori* conditiile in care, in mod exclusiv, poate fi realizata subsumarea) este *determinativa*. Insa daca este dat numai particularul, pentru care ea trebuie sa gaseasca generalul, atunci facultatea de judecare este doar reflexiva.” Tocmai pentru ca acestei facultati sufletesti ii este proprie o forma *a priori* de natura conceptuala, e vorba de finalitate, ea este socotita de Kant „facultate de judecare”. Pentru ceea ce discutam noi, acest fapt este foarte important, pentru ca statutul de „facultate sufleteasca” ce are drept functie principala „judecarea” intemeiaza posibilitatea de a construi judecati de apreciere, judecati de gust, esentiale in orizontul artei. Asa cum facultatea de cunoastere, pe baza formelor sale *a priori*, are drept act propriu *cunoasterea*, iar facultatea de a dori, pe temeiul legii morale si al libertatii, are cu acelasi statut de act propriu *actiunea* propriu-

zisa (buna), sentimentul de placere (mediind, ca facultate de judecare, intre facultatea de cunoastere si facultatea de a dori) are drept act propriu *aprecierea* ce ia forma judecatii de gust.

[top](#)

Funcțiile facultatii de judecare

Facultatea de judecare, ce face parte din arhitectonica sufletului omenesc alaturi de facultatea de cunoastere, de facultatea de a dori, functioneaza in dublu registru, sustine Kant. Pe de o parte, ea *elaboreaza concepte empirice* (ce tin de simturi) si resistemmatizeaza „tehnic” (pentru Kant, subiectiv; *techne* = arta), teleologic (in sensul prezentei unui scop; *telos* = scop), experienta; pe de alta parte, ea *apreciaza* obiectele (elaborate ca „reprezentari” in sensibilitate sau ca „fenomene” in facultatea de cunoastere) in functie de placerea (sau neplacerea) pe care ele o procura subiectului. Forma pe care o ia aprecierea este aceea a judecatii de apreciere. De fapt, facultatea de judecare da, mai intai, forma „judecata” pentru anumite cunostinte necesare fiintei cunoscatoare pe temei strict subiectiv, pentru a pune ordine in experienta (legile particulare ale experientei sunt ordonate dupa principiul finalitatii, ca si cum ele ar tinde catre o ordine de finalitate); la drept vorbind, aceste judecati nu constituie cunostinte, desi sunt elaborate in forme similare celor pe care le iau cunostintele, ca judecati; si nu sunt cunostinte, pentru ca nu sunt elaborate de intelect, nu sunt constituite prin categoriile acestuia si lor nu le corespund fenomene constituite astfel, desi obiectul lor poate fi un fenomen reprezentat in subiect si raportat apoi, prin forma aceasta a lui subiectiva, la sentimentul de placere. Forma „judecata” pe care o avem in vedere in primul caz este *judecata teleologica* (judecata de finalitate); fenomenele par a fi ordonate in asa fel incat ele corespund unor scopuri. Dar, apoi, facultatea de judecare da forma „judecata” si pentru exprimarea modului in care obiectele, ca reprezentare in subiect, il impresioneaza pe acesta (intervenind sentimentul de placere sau de neplacere); este vorba, acum, despre *judecata estetica*. Aceasta insa poate rezulta in doua moduri: fie prin aprecierea raportului in sine dintre imaginatie si intelect, doua dintre elementele facultatii de cunoastere, caz in care ea e o judecata estetica de reflexiune, fie prin aprecierea raportului dintre un obiect dat ca reprezentare in subiect si sentimentul de placere sau de neplacere al acestuia, caz in care ea este judecata estetica a simtului sau *judecata de gust*. Imaginatia este o facultate de constructie a schemelor obiectelor, iar o astfel de schema este aproximativ ceea ce psihologii de azi numesc „schema perceptiva” a unui obiect (care permite perceptia oricarui obiect individual dintr-o clasa, sa spunem schema perceptiva a obiectului „usa”, care ii permite subiectului cunoscator sa perceapa orice usa). Intelectul este facultatea principiilor cunoasterii si el adauga la schema imaginatiei anumite categorii (care sunt formele sale *a priori*), in felul acesta rezultand cunostintele, pentru un subiect, si fenomenele pentru subiectul ca atare, subiectul generic al cunoasterii („subiectivitatea transcendentală”). Uneori, ceea ce ofera imaginatia sub forma de schema a obiectului se poate acorda cu ceea ce intelectul adauga acesteia, fara sa existe, asadar, vreo incompatibilitate intre elementele aduse in spatiul comun de cele doua; intr-o asemenea situatie, aceste doua facultati de cunoastere sunt in armonie, iar aceasta este resimtita subiectiv ca placere.

Conceptul principal in planul pe care il deschide prima functie a facultatii de judecare – elaborarea unor concepte empirice, care sa ordoneze experienta in asa fel incat sa existe legaturi intre legile particulare ale sale – este cel de *finalitate*; judecatile de finalitate (teleologice) sunt necesare pentru ca ceea ce numim „natura” sa poata aparea ca un „sistem”, ca un ansamblu de elemente legate intre ele, nu ca un ansamblu dezordonat de fenomene. In cel de-al doilea plan, posibil prin a doua functie a facultatii de judecare – punerea in forma judecatii a aprecierii unui obiect prin raportarea sa la sentimentul de placere –, conceptul principal este *frumosul*; judecatile posibile prin facultatea de judecare estetica creeaza temeiurile conventiilor noastre artistice, formate in cea mai mare parte din judecati de gust. Desigur, aceasta din urma functie a facultatii de judecare ne intereseaza in contextul de fata, pentru ca ea are legatura cu ceea ce urmarim noi: tema referitoare la frumos si arta.

Judecatile de gust, cum vom vedea, sunt structurate asemenea celor referitoare la fenomene, judecati prin care se realizeaza cunoastere, si asemenea judecatilor practice (morale), referitoare la actiunea buna. Tocmai de aceea putem spune ca asa cum predicatul ultim al oricarei judecati cognitive (cel care este presupus in orice termen al judecatii ce preia functia de predicat intr-o anumite situatie de cunoastere) este Adevarul, iar al oricarei judecati practice (morale) este, in ultima instanta, Binele, predicatul oricarei judecati estetice este, tot in ultima instanta, Frumosul; acesta este presupus in orice predicat particular al oricarei judecati de gust, iar Kant prezinta frumosul din mai multe perspective, datorita acestui fapt, numai in legatura cu momentele judecatii de gust. Kant mai distinge insa, pornind de la judecata estetica, asa cum aratam mai devreme, doua specii ale acesteia: judecata estetica de reflexiune (al carei predicat este, in ultima instanta, finalitatea) si judecata estetica a gustului, care are drept predicat Frumosul. Desigur, asa cum mentionam, acest din urma tip de judecata ne va interesa in prezentarea conceptiei lui Kant despre arta si frumos.

„Atingerea oricarui scop este legata de un sentiment de placere”_, spune Kant. De aici trebuie sa intelegem ca, desi facultatea de judecare are doua modalitati functionale (sau doua specii, considerate dupa functiile pe care le indeplinesc), ea este unitara. Faptul de a gandi natura ca intreg, pentru ca aceasta facultate lucreaza dupa conceptul finalitatii, presupunand, asadar, ca toate legile particulare ale experientei, in larga lor diversitate, alcatuiesc un tot coerent, subsumandu-se generalului, corespunde si nevoilor practice ale experientei noastre, dar si altei nevoi interioare, anume sentimentului de placere. De fapt, tocmai pe temeiul acestui sentiment sunt unificate toate modalitatile facultatii de judecare, finalitatea avand un rol pentru gust, iar acesta intervenind in motivarea refacerii ordinii naturii dupa regula finalitatii. Este necesara aceasta din urma observatie din mai multe motive. Intai, pentru ca referirile lui Kant la finalitate si frumos sunt despartite in a treia sa *Critica*, desi autorul incearca inca de la inceputul lucrarii sa priveasca unitar facultatea de judecare; apoi, cei mai multi dintre interpretii filosofiei artei a lui Kant au lasat deoparte teoria lui asupra finalitatii, considerand-o neimportanta pentru problema frumosului si a artei; intelegand categoria finalitatii (naturii) in modalitate kantiana, tinand cont si de ideea despre unitatea facultatii de judecare, putem tinti catre o intelegere fireasca a filosofiei kantiene a artei.

Facultatea de judecare, asa cum o intelege Kant in contextul *Criticii facultatii de judecare*, nu este o facultate a cunoasterii. Ea doar adauga unei reprezentari a unui obiect ceva subiectiv, anume placerea sau neplacerea. Un obiect oarecare este „final” atunci cand reprezentarii sale ii este adaugat sentimentul de placere; acesta din urma decide asupra finalitatii, pentru ca ii este acesteia temei (strict subiectiv). Din aceasta perspectiva, nu este deloc greu sa intelegem ideea lui Kant dupa care exista o „judecata estetica” a finalitatii, adica a finalitatii unui obiect a carui reprezentare si-a asociat, pe un temei numai subiectiv, sentimentul de placere (sau de neplacere) al unui subiect (fiinta rationala).

In ciuda acestei subiectivitati extinse de Kant asupra finalitatii, asadar asupra experientei (ce apare, tocmai din aceasta perspectiva, ca sistem) si „naturii” (ce nu este altceva decat sistemul experientei), dar si asupra felului in care reprezentarea unui obiect activeaza sentimentul de placere sau de neplacere al unui subiect determinat, putem vorbi despre o valabilitate universala a judecatii de gust. Problema aceasta va fi tratata cu atentie atunci cand ne vom ocupa de mai multe aspecte ale judecatii de gust. Acum trebuie facuta doar observatia ca o judecata de gust poate capata un caracter de universalitate (pe temeiuri strict subiective, nu obiective) numai atunci cand *forma* obiectului reprezentat (in senzatiile noastre) este considerata drept cauza a placerii sau neplacerii. Forma obiectului, asadar, care devine suportul sentimentului de placere sau de neplacere, conditioneaza universalitatea judecatii de gust. Obiectul astfel considerat capata calitatea de a fi *frumos*, iar facultatea care judeca obiectul in acest fel este *gustul*. Si numai intrucat „aceasta concordanta a obiectului cu facultatile subiectului este intamplatoare, ea produce reprezentarea unei finalitati a obiectului relativa la facultatile de cunoastere ale subiectului.”_; finalitate a obiectului relativa, asadar, la facultatile de cunoastere, spune Kant, pentru ca obiectul acesta, corespunzator finalitatii, nu este propriu-zis obiectul unei judecati de cunoastere, el nu este dat prin constituirea sa de catre formele *a priori* ale sensibilitatii si intelectului. E adevarat ca

acestea l-au constituit, dar nu i-au dat si statutul de scop, ci doar pe acela de fenomen. Intervine inasa, dupa ce acesta este constituit, facultatea de judecare, in functiunea sa teleologica si estetica, pentru a-i adauga conditia de scop si pe aceea de „placut” sau „neplacut” prin raportarea sa la sentimentul placerii sau neplacerii. Aceasta interventia nu mai are nici o justificare in afara subiectului, a nevoii lui de a ordona fenomenele si a sentimentului sau placere sau de neplacere activat in legatura cu fenomenele devenite si obiecte ale sale. In toate acestea este implicat conceptul de gust.

Subiectivitatea accentuata a judecatii de gust nu anuleaza posibilitatea sa de a fi considerata universala. Dar, pe de alta parte, nici nu va fi vorba despre o universalitate obiectiva, care nu se poate intemeia decat pe facultatea de cunoastere si care nu are nevoie de nici o justificare in afara alcatuirii subiectului cunoasterii, un subiect in genere, care posedea, in virtutea acestei alcatuiri, forme *a priori* ce intemeiaza, de fapt, nu numai universalitatea cunostintelor, ci si necesitatea lor si, de asemenea, asigura sporul cunoasterii. Si se intampla astfel, in cazul universalitatii obiective, pentru ca natura, ca realitate, are drept legi proprii tocmai legile facultatii de cunoastere (mai bine-zis, ale intelectului ca facultate de cunoastere); natura nu este altfel decat potrivit formelor *a priori* determinative ale facultatii de cunoastere. Dar daca ea ar ramane numai ca „lume fenomenala”, obiectiva in mod necesar pentru ca este constituita dupa „regulile” unui subiect universal („subiectivitatea transcendentală”, dupa Kant), atunci ea ar avea multe lacune. Finalitatea, ca principiu al facultatii de judecare, umple aceste lacune, legand legile particulare ale experientei si prezentand natura ca si cum ea ar fi un sistem teleologic, ca si cum lumea fenomenala ar reprezenta o ordine de finalitate. Se adauga, de asemenea, din partea subiectului, aprecierea obiectelor in functie de sentimentul de placere sau de neplacere.

Facultatea de judecare estetica reprezinta tocmai capacitatea subiectului de a lega reprezentarea unui obiect cu sentimentul de placere sau de neplacere. In virtutea acestei legaturi, forma obiectului este apreciata ca si cum ar corespunde unei finalitati, ca si cum obiectul dat in reprezentare si-ar avea forma tocmai in sensul de a produce sentimentul de placere, ca si cum el ar fi in insasi realitatea sa conditionat de acest sentiment. Daca avem perceptia unui obiect aflat in fata noastra – sa zicem, o masa –, atunci poate interveni sentimentul placerii; de altfel, acesta chiar intervine – e vorba de o experienta la indemana oricui –l, „apreciind” obiectul prin raportare la el; aprecierea ia forma judecatii estetice de gust. Dar este vorba, asa cum am aratat mai devreme, numai despre o *apreciere* si numai despre o „coincidenta” a celor doua, forma obiectului si sentimentul de placere sau de neplacere, prin facultatea de judecare estetica.

Pe de alta parte, insasi facultatea de judecare estetica pare a fi afectata de o finalitate prin raportare la forma obiectului, si aceasta, sustine Kant, in virtutea libertatii subiectului, asadar pe un temei moral, practic. Este ca si cum placerea noastra survine tocmai pentru a face obiect din acel obiect si nu din altul. Deseori in creatia artistica simtim ca asa ceva se intampla; proiectele unui artist sunt indreptate catre anumite „obiecte”, anticipate, cumva, prin placerea pe care ar putea-o resimti artistul insusi, apoi cei care ii contempla arta. Obiectul este creat, am putea spune, dupa un anumit gust, fara ca prin aceasta sa dobandim un temei absolut pentru o placere universala.

Putem accepta, date fiind ideile anterioare, o dubla raportare a facultatii de judecare la forma obiectului din reprezentarea noastra (perceptia, reprezentarea propriu-zisa a unui obiect): a) prin sentimentul de placere si de neplacere, obiectul parand a avea drept scop insasi placerea sau neplacerea subiectului; b) printr-un „sentiment spiritual”, facultatea subiectiva care preia obiectul deja constituit parand a fi tocmai un scop pentru obiectul preluat de ea. Cea dintai presupune interventia facultatii de cunoastere, asadar ea are legatura cu conceptul naturii; nu direct inasa, ci numai pentru ca obiectul deja constituit „afecteaza” sentimentul placerii; mai mult, ea nu neaga, ci presupune natura (si nu doar ca sistem al experientei, modelata astfel datorita finalitatii, ci ca „realitate” ale carei legi sunt insesi legile generale ale intelectului ca facultate de cunoastere). Prin aceasta raportare devin posibile judecatile estetice ca judecati de gust; obiectul care place in acest fel este „apreciat” drept *frumos*. Cea de-a doua raportare a facultatii de judecare la forma unui obiect, aceea dupa care facultatea insasi apare ca un fel de scop al obiectului dat, face posibil un alt tip de judecata estetica: cea despre *sublim*; ea, sustine Kant, are de-a

face cu conceptul libertatii, asadar ea are valabilitate pornind de la ordinea practica, de la subiectul moral, adica autonom, liber.

[top](#)

Judecata estetica si judecata de gust

In discutia anterioara despre functiile facultatii de judecare am introdus doua notiuni care trebuie acum clarificate: *judecata estetica* si *judecata de gust*. Intr-o prima instanta, judecata de gust este o specie a judecatii estetice. De asemenea, am inteles din discutia finala despre facultatea de judecare estetica, din subcapitolul anterior, ca judecata de gust este dublata, atunci cand facultatea de care vorbim este luata ca avand sensul unei finalitati prin raportare la forma obiectelor din reprezentarile noastre, de o judecata estetica raportata la sublim (nu la frumos, ca cea dintai).

Schematic, aceste relatii arata astfel:

- **judecata estetica** – *judecata estetica asupra finalitatii obiectului*, intrucat acesta, obiectul, este „motivul” unui acord sau dezacord intre facultatile sufletesti; obiectul se afla in aceasta pozitie pentru ca el corespunde conceptului finalitatii naturii (natura apare ca un tot, ca si cum legile particulare ale experientei ar fi dominate de finalitate, ca si cum ele si-ar avea ratiunea tocmai in unitatea naturii asa cum aceasta este pentru subiect, prin raportarea obiectului la facultatile subiectului; e vorba doar de o relatie a subiectului cu el insusi, prin mijlocirea obiectului; facultatea de judecare este reflexiva, pentru ca ea elaboreaza un concept, finalitatea, pentru reflexia sa asupra naturii, care ii apare astfel ordonata dupa finalitate);
  - *judecata estetica de gust asupra frumosului*, corespunzatoare conceptului finalitatii formei unui obiect dat in reprezentare (in sensul ca forma lui si-ar avea ratiunea in insasi placerea sau neplacerea pe care o produce subiectului); obiectul este socotit frumos; judecata nu este insa asupra placerii particulare pe care subiectul o resimte, ci asupra valabilitatii universale a acestei placeri, ceea ce presupune un fel de substrat subiectiv, totusi universal in sensul ca este prezent in orice fiinta rationala, pentru ca universalitatea asociata placerii sa aiba ea insasi un temei (totusi, strict subiectiv): acest substrat este simtul comun (*sensus communis*);
  - *judecata estetica de gust asupra sublimului*, corespunzatoare sentimentului unei adecvari a facultatilor subiectului la obiect, datorita libertatii (vointei autonome) celui dintai. Aceasta judecata are de-a face si cu facultatea de cunoastere a unui obiect, dar nu in masura in care are de-a face cu aceasta judecata de gust asupra frumosului; relatia principala este, in acest caz, cu facultatea de a dori, cu vointa autonoma (libera), care poate primi prin facultatea de judecare un sens pe care ea, in ea insasi, nu-l ingaduie: posibilitatea de „a simti idei”, adica, intr-un fel, de a ajunge la sentimente morale pornind de la natura, de la anumite obiecte ale acesteia pe care le avem in senzatie. Dar, de fapt, judecata estetica de gust asupra sublimului indica o imposibilitate a naturii prin raportare la spiritul uman: „Sublimul poate fi descris astfel: un obiect (al naturii) a carui reprezentare determina spiritul sa gandeasca imposibilitatea naturii de a constitui o intruchipare a ideilor.” De fapt, am intelege foarte usor problematica sublimului, gandindu-l pe acesta in analogie cu frumosul, mizand nu pe relatia dintre imaginatie si intelect (aceasta din urma, ca facultate a principiilor cunoasterii), ca in cazul frumosului, ci pe relatia dintre imaginatie si ratiune (aceasta din urma, ca facultate a Ideilor).
- Interesul nostru se indreapta, se-ntelege, catre judecata estetica de gust, cu cele doua variante ale sale, indeosebi catre cea dintai, corespunzatoare frumosului; nu este nesocotita nici prima specie a judecatii estetice, pentru ca tocmai ea da regula sub care pot fi intelese celelalte doua.
- Judecata estetica este diferita de judecata de cunoastere prin faptul ca ea are drept factor determinant sentimentul de placere (sau de neplacere), nu facultatea de cunoastere intrucat obiectul dat in reprezentare corespunde in chiar „realitatea” sa unei forme *a priori* a acesteia. Pentru judecata estetica, obiectul este doar un pretext; subiectul este totul pentru ea, iar in raportarea pe care ea o pretinde, „subiectul se simte pe el insusi”_. Considerarea judecatii de gust ca o specie a judecatii estetice

reprezinta, in sistematica propusa de Kant in a treia *Critica*, un aspect al „primului moment al judecatii de gust”, acela configurat dupa calitate. Totodata, filosoful german socoteste ca judecata de gust este dezinteresata, iar pentru a dovedi aceasta, el compara trei categorii: agreabilul, frumosul si bunul (ceea ce este bun), pornind de la interes. De fapt, in acest fel este pregatita definitia frumosului din perspectiva determinarii judecatii de gust prin calitate.

Kant procedeaza in legatura cu judecata estetica de multe ori asa cum a procedat, in *Critica ratiunii pure*, cu judecata teoretica (de cunoastere). De aceea el se intreaba despre justificarea pretentiei de universalitate a judecatii estetice, adica despre posibilitatea „deductiei judecatilor estetice pure”. A deduce o judecata (de orice fel) inseamna a garanta ca pretentia sa la necesitate sau universalitate este legitima, adica a arata ca exista un principiu *a priori* care ii serveste ei ca temelie. Un asemenea principiu a fost deja indicat: *finalitatea*. Dar fiind vorba despre un principiu al unei facultati reflexive (care nu determina obiectivitatea fenomenelor, neavand de-a face cu facultatea de cunoastere), finalitatea indica posibilitatea deductiei unui anumit tip de judecata estetica, pentru ca numai acesta se poate intemeia in principiul subiectiv pe care ea in reprezinta: este vorba de *judecata estetica pura*, aceea care nu are nimic din experienta, bazandu-se numai pe aprioritatea finalitatii si pe acordul sau dezacordul diferitelor facultati ale sufletului. Ambele specii ale judecatii estetice care au legatura cu arta pot fi pure; insa Kant considera ca in cazul judecatii estetice asupra sublimului, deductia este identica descrierii lor, pentru ca in descriere se face apel la o finalitate *a priori* intemeiata cu toata obiectivitatea in ratiune: finalitatea morala. Prin urmare, dintre cele doua specii ale judecatii estetice care ne intereseaza pe noi, data fiind legatura lor cu arta, doar judecata estetica de gust asupra frumosului trebuie justificata in pretentia sa de universalitate. Poate tocmai pentru aceste motive, Kant va numi „judecata” de gust numai judecata estetica de gust asupra frumosului. Acesteia i se adreseaza si „deductia”, adica demersul prin care este justificata pretentia la universalitate si necesitate a judecatii de gust. In contextul acestui demers, recunoastem multe idei care au ghidat teoriile artei si chiar educatia estetica de la Kant pana la noi.

Una dintre observatiile filosofului se refera la cultivarea gustului, in absenta unor principii obiective care sa il intemeieze in mod obiectiv, in asa fel incat judecatile noastre de gust sa fie asemenea judecatilor de cunoastere, cu o valabilitate necesara si universala. „Dar, dintre toate facultatile si talentele, tocmai gustul este acela care, intrucat judecata sa nu poate fi determinata prin concepte si prescriptii, are cea mai mare nevoie de exemple de opere care s-au bucurat de cel mai indelungat succes in istoria culturii, pentru a nu recadea in grosolania si barbaria primelor incercari.”

In judecata de gust nu este afirmata decat universalitatea unei placeri asociata reprezentarii unui obiect. Dar aceasta pretentie afirmata tine de doua conditii, una ar putea fi considerata intersubiectiva, cealalta propriu-zis subiectiva: a) indreptatirea ideii ca toti oamenii detin, sub anumite conditii, o facultatea de judecare (ca a mea); b) cand am apreciat drept frumos un obiect, eu m-am folosit „corect” de conditiile subiective proprii facultatii de judecare. Aceste ganduri alcatuiesc insusi nucleul deductiei judecatilor de gust.

Ajungi in acest punct, trebuie sa lamurim si o alta problema: aceea a perspectivelor din care Kant cerceteaza si caracterizeaza judecata de gust, in vederea definirii frumosului. Aceste perspective corespund celor patru criterii dupa care el ordoneaza, in *Critica ratiunii pure*, intai tipurile de judecati, apoi cele douasprezece categorii ale intelectului; criteriile sunt urmatoarele, in ordinea din a treia *Critica*: calitate, cantitate, relatie si modalitate. Aceste patru perspective au semnificatie in acelasi timp pentru judecata de gust si pentru frumos. Ele stabilesc insusiri ale judecatii de gust si „definitii” ale frumosului. Prezentandu-le pe acestea, intregul nostru demers din acest capitol isi realizeaza scopul.

[top](#)

Judecata de gust si frumosul

Trebuie spus de la bun inceput ca judecata de gust este conceputa in analogie cu judecata teoretica (de

cunoastere) si ca perspectivele din care este considerata ea corespund perspectivelor din care sunt tratate judecatile teoretice (cantitate, calitate, relatie, modalitate).

Primul „moment” al judecatii de gust este dupa calitate, afirma Kant. Din perspectiva calitatii, judecata de gust este o judecata estetica, pentru ca prin ea prinde expresie aprecierea modului in care subiectul „se simte pe el insusi”. Este estetica, asadar, pentru ca „reprezentarea” (mai bine-zis, obiectul dat in reprezentare) este raportata la ceva tot subiectiv: sentimentul de placere (sau neplacere). Unele motive ale acestei subordonari au fost enuntate si mai devreme. De asemenea, judecata de gust este dezinteresata din perspectiva calitatii sale. Ceea ce inseamna ca ea nu asociaza reprezentarii unui obiect o anumita satisfactie. Gustul, contrar modurilor comune de intelegere, este rupt de interes, desi el presupune placere sau neplacere, iar acestea au fost de regula asociate cu interesul sau, mai generel, cu motivatiile noastre profunde care ne conduc in viata catre anumite actiuni.

Daca raportam la interes felul in care sentimentul placerii sau neplacerii este activat, atunci obtinem urmatoarea schita:

- a) *agreabilul* este ceea ce ne desface, exprimand un interes al simtului; el este valabil si pentru animal;
- b) *frumosul* este ceea ce place, dar e vorba de o placere libera, dezinteresata; el este valabil numai pentru om;
- c) *ceea ce este bun* reprezinta ceea ce este apreciat, aprobat potrivit interesului ratiunii; valabilitatea sa se intinde asupra tuturor fiintelor rationale.

Din cele prezentate se intelege ca *frumosul* este obiectul unei satisfactii fara interes. Perspectiva din care a fost luata judecata de gust, perspectiva care a fixat si primul moment semnificativ al acesteia, este aceea a calitatii. Asadar, *din perspectiva calitatii, frumosul este obiectul unei satisfactii fara interes.*

Din perspectiva cantitatii, care stabileste momentul al doilea al judecatii de gust in sistematica lui Kant, frumosul este raportat la universalitate. Raportarea este operata insa tot comparativ, luandu-se in calcul si raportarea la universalitate a agreabilului si a celui ce este bun (de fapt, a judecatilor pe care acestea le permit, datorita unei raportari a obiectului la sentimentul de placere sau neplacere).

Agreabilul este particular, bunul este universal (in mod obiectiv); frumosul este universal, dar in mod subiectiv. Judecata de gust asupra frumosului este universală, adica valabila pentru toti, dar pe un temel subiectiv. Cel care sustine ca ceva este frumos se bazeaza pe faptul ca pentru oricine acel obiect este frumos. (In cazul agreabilului, judecatile au doar valabilitate pentru subiectul care apreciaza, fara sa existe in vreun fel pretentia la o satisfactie identica pentru alt subiect in legatura cu acelasi obiect; de aceea judecata asupra agreabilului, desi este estetica, nu este pura, ci empirica.) valabilitatea universală a judecatii de gust nu este, asadar, obiectiva, pentru ca nu se bazeaza pe principiile cunoasterii.

Frumosul, prin urmare, este „ceea ce place in mod universal fara concepte.” Absenta conceptului indica doar subiectivitatea judecatii, faptul ca frumosul nu este element de cunoastere, legat de categoriile intelectului in felul in care este legat fenomenul corespunzator unei cunostinte. Frumosul nu exprima ceva in sine, ci doar aprecierea subiectului in legatura cu raportarea unui obiect (unei reprezentari) la sentimentul de placere sau neplacere), apreciere care, pe baze strict subiective, este universală, adica presupus valabila pentru orice subiect aflat in aceleasi conditii (acelasi obiect afectand sentimentul de placere). De fapt, universalitatea judecatilor de gust asupra frumosului isi are temelul si in faptul ca acestea sunt posibile prin aprecierea formei obiectului. Aceasta chestiune va deveni mai clara atunci cand va fi prezentata judecata de gust din perspectiva relatiei elementelor sale cu finalitatea.

A treia perspectiva in descrierea judecatii de gust este cea a relatiei; e vorba de relatia scopurilor din cadrul judecatii de gust. In contextul prezentarii lui Kant, apare o notiune de maxima importanta si pentru temelile deschise de noi in acest curs, dar si pentru discutiile filosofice postkantene in legatura cu finalitatea, determinismul prin finalitate, finalismul cauza finala, scopul etc.: este vorba de notiune de *finalitate fara scop*. In sine, expresia este paradoxala, pentru ca finalitatea este scopul insusi. Totusi, uneori, prin forma lor, unele obiecte sunt ca si cum ar avea o finalitate (poate simpla finalitate legata de

trezirea plăcerii noastre), fără să observăm și un scop anume în legătura cu obiectul, pentru că în acest caz ar trebui să admitem și o „rațiune” care da acel scop, care concepe acel scop, care îi daruiește suportul, fără un suport scopul neavând ființa, nefiind ceva. Scopul, așadar, pretinde un subiect care să îi dea ființa, în vreme ce finalitatea poate fi luată numai prin raportare la subiectul destinat al obiectului, acela care îl simte ca plăcut sau neplăcut datorită formei sale. Subiectul scopului îl face posibil pe acesta ca atare; subiectul finalității resimte forma unui obiect ca și cum ea ar avea drept scop plăcerea sau neplăcerea proprie.

Din cele spuse putem înțelege că frumosul nu se sprijină pe o perfecțiune obiectivă a obiectului, totodată formală (unei astfel de perfecțiuni obiective i-ar putea corespunde doar celui ce este bun); frumosul corespunde doar unei finalități formale subiective; el este, astfel, „forma *finalității* unui obiect, întrucât o percepem *fără reprezentarea unui scop*.” Dacă frumosul ar fi motivat de un scop, atunci: a) fie ar trebui să concepem o Persoană care își propune ca scop determinarea frumosului pentru un subiect uman, ceea ce ar fi posibil numai prin facultatea de cunoaștere, care, totuși, nu are printre formele sale *a priori* una pentru o asemenea întrebare; b) fie ar trebui să luăm frumosul în sensul în care luăm binele, anume ca un scop al rațiunii noastre, valabil în mod obiectiv pentru orice ființă rațională, numai ca rațiunea nu are printre Ideile sale una care să se încarce cu o asemenea funcție. Este posibil însă un „ideal de frumusețe”, iar Kant îl prezintă ca fiind un fel de prototip al gustului în legătura cu anumite obiecte exemplare, pe care toți (oameni, popoare) le-au apreciat ca fiind frumoase. Idealul însă exprimă la Kant o reprezentare a obiectului unei Idei (forma *a priori* a rațiunii), un obiect particular, de fapt imposibil. Atunci când el este presupus, iar rațiunea îl ia ca și cum el ar fi dat pentru o Idee (de fapt, pentru Ideea teologică, referitoare la existența lui Dumnezeu), se produce „aparență dialectică”, ceea ce corespunde unei erori și unui exces: eroare, fiindcă Ideea nu poate fi niciodată constitutivă cunoașterii, ceea ce înseamnă că nu există nici un obiect adecvat ei; exces, pentru că Ideile rațiunii trebuie să funcționeze numai „regulativ” (în sens de indicare a posibilului cunoașterii, fără să existe pretenția intruchipării obiectului dat în această posibilitate: Dumnezeu, lumea ca totalitate, sufletul nemuritor).

Idealul de frumusețe ține, prin urmare, de experiența, de universalitatea subiectivă atașată continuu unor judecăți produse de facultatea de judecare, de posibilitatea oamenilor de a comunica senzația de plăcere resimțită în privința anumitor obiecte.

A patra perspectivă asupra judecății de gust este cea a modalității. Pot fi socotite apodictice (necesare adevărate) judecățile de gust (macar câteva dintre ele, dacă nu toate), asemenea judecăților teoretice? Într-un fel, judecata de gust este universală, așa cum arată mai devreme; dar este vorba de o universalitate subiectivă, care are un anume suport în sufletul omului, dar care nu depășește granițele subiectivității, fiindcă ea, judecata de gust, ține numai de raportarea, una la alta, a facultăților sufletului nostru. Temeiul subiectiv, care este asemenea unui principiu îngăduit de o facultate a sufletului, în virtutea căruia putem vorbi de o universalitate a judecății de gust (dar o universalitate determinată prin sentiment, nu prin concepte) este *simțul comun* (*sensus communis*).

Din perspectiva simțului comun, el însuși presupus din unghiul considerării judecății de gust ca fiind necesară în mod subiectiv, frumosul este obiectul unei satisfacții necesare, ceea ce este recunoscut astfel, dar nu pe baza conceptelor, ci pe baza simțului comun, socotit de Kant ca fiind foarte important pentru cunoașterea însăși, deoarece el condiționează comunicarea universală a cunostintelor: „simțul comun este o condiție necesară a comunicabilității universale a cunostintelor noastre, care trebuie presupusă în cazul oricărei logici și al oricărui principiu de cunoaștere care nu este sceptic.” Se înțelege din cuvintele lui Kant că simțul comun are o întrebare mai largă decât aceea de a justifica universalitatea (subiectivă a) judecăților de gust, el fiind implicat – dar numai în sensul unei operații cognitive secundare, aceea a comunicării cunostintelor – în însăși funcționarea facultăților de cunoaștere. Din perspectiva lui, mai bine-zis, pe temeiul lui, frumosul poate apărea drept „obiectul unei satisfacții necesare”, acceptat însă astfel fără intervenția vreunui concept. Definit fiind și din perspectiva celui de-al patrulea moment al judecății de gust (modalitatea), frumosul își capătă împlinirea în filosofia lui

Kant. Pentru o reluare a reflectiei asupra lui, in sensul de a-i intelege modelarea kantiana, una dintre cele mai semnificative pentru teoria artei ca si pentru experienta artistica moderna si postmoderna, vom prezenta, alaturi, cele patru definitii ale sale, chiar in termenii lui Imm. Kant.

1. (Perspectiva calitatii asupra judecatii de gust) „**Gustul** este facultatea de apreciere a unui obiect sau a unei reprezentari printr-o placere sau neplacere, **fara nici un interes**. Obiectul unei astfel de satisfactii se numeste **frumos**.” (p. 103)

2. (Perspectiva cantitatii asupra judecatii de gust) „**Frumos** este ceea ce place in mod universal fara concept.” (p. 112)

3. (Perspectiva relatiei asupra judecatii de gust) „**Frumusetea** este forma **finalitatii** unui obiect, intrucat o percepem **fara reprezentarea unui scop**.” (p. 129)

4. (Perspectiva modalitatii asupra judecatii de gust) „**Numim frumos** ceea ce este cunoscut fara concept ca obiect al unei satisfactii **necesare**.” (p. 133)

Frumosul astfel inteles, intemeiat pe gust, adica tocmai pe o facultate de judecare ca un fel de simt comun, neavand in sine vreo legatura cu interesul, poate deveni obiectul unui interes empiric si al unui interes intelectual. E vorba, in ambele cazuri, de un interes indirect; cel dintai este determinat de sociabilitate, de nevoia omului de a-si comunica pe cai potrivite sentimentele sale, iar cel de-al doilea este determinat de dispozitia omului catre „convingerile morale bune”.

[top](#)

Arta si geniu

Cred ca e firesc sa concentram prezentarea gandurilor lui Kant despre arta catre definitiile artei pe care acesta le construiesc in *Critica facultatii de judecare*. Definitiiile in cauza sunt pregatite de o anumita „judecata de valoare” asupra diferentei dintre arta si natura, apoi dintre arta si alta activitate umana de care ea a fost legata regulat sau intamplator.

Natura nu produce arta, pentru ca aceasta presupune reflectia rationala ca un fel de cauza a sa, iar naturii ii lipseste aceasta capacitate: „De fapt, ar trebui sa numim arta doar producerea a ceva prin intermediul libertatii, adica printr-o vointa libera care-si intemeiaza actiunile sale pe ratiune.” In absenta unei intentii in legatura cu faptuirea unui anumit obiect, nu avem arta, desi unele „efecte” ale actiunilor naturale pot fi interpretate ca arta, inasa numai datorita analogiei lor cu arta. Arta nu este inasa nici stiinta, pentru ca ea reprezinta o „practica”, nu activitate teoretica. „Este arta doar ceea ce, desi perfect cunoscut, nu poate fi executat imediat.” Nici identica mestesugului nu este arta, pentru ca ea este „libera”, in vreme ce mestesugul este inconjurat de anumite constrangeri, anume de acelea care caracterizeaza munca, truda, el fiind practicat datorita avantajelor de alt ordin decat placerea indeletniciei in sine. Dar arta are si ea nevoie de anumite mijloace, chiar conditionari, asa incat nu putem sustine absoluta sa gratuitate, absoluta sa libertate datorita absentei constrangerilor de orice fel (aceste mijloace fiind constrangatoare).

De asemenea, Kant distinge intre: a) *arta mecanica*, prin care artistul, executand o anumita actiune, urmareste sa produca un obiect dupa o cunoscuta (este o arta „a invatarii”, nu a geniului); b) *arta estetica*, prin care artistul urmareste sa produca un obiect investit cu puterea de a trezi sentimentul de placere (este arta propriu-zisa a geniului). Arta estetica poate fi, la randul ei, de doua feluri: 1) *arta agreabila*, al carei scop este trezirea placerii prin senzatii (placerea trebuie sa insoteasca senzatiile in legatura cu anumite obiecte), altfel spus, desfatarea; 2) *arta frumoasa*, al carei scop este asocierea placerii cu reprezentarile ce au statut de „moduri de cunoastere”. Kant subordoneaza artei agreabile multe activitati sociale, de la felul in care este aranjata o masa festiva pana la activitatile ce au drept scop divertismentul. Toate acestea se ghideaza dupa „impresia simturilor”, nu dupa anumite „reguli” ale facultatii de judecare reflexive.

Dupa facultatea de judecata se ghideaza arta frumoasa. Obiectul acesteia este paradoxal, dintr-un anumit unghi. Pe de o parte, el se intemeiaza pe jocul liber al facultatilor de cunoastere, iar pe de alta

parte, el pare a corespunde unei finalitati. Obiectul este frumos daca se adreseaza simplei aprecieri, daca elimina astfel orice impresie libera a simturilor si nu face necesara interventia nici unui concept. In plus, „finalitatea produsului artei frumoase nu trebuie sa para intentionata, desi ea este intentionata; cu alte cuvinte, arta frumoasa trebuie sa treaca drept natura, desi suntem constienti ca este arta.”
Pentru arta frumoasa, forma constituie esentialul, pentru ca ea trece drept „finala” pentru actul aprecierii prin raportare la sentimentul de placere sau de neplacere. De fapt, sustine Kant, placerea presupune cultura si lucreaza in sensul sensibilizarii spiritului nostru pentru idei. In caz contrar, practicand amuzamentul, accentuam „nemulțumirea de sine a sufletului”. Sensibilizarea spiritului pentru idei este esentiala pentru arta frumoasa si ea stabileste criteriul dupa care poate fi construita o ierarhie a artelor frumoase. Poezia este socotita de Kant drept arta artelor frumoase; este cunoscuta pretuirea pe care el o acorda acestei arte si elogiul ei concentrat in cuvintele: „in poezie totul este cinstit si sincer”.
_Ii urmeaza poeziei, intr-o ierarhie in care conteaza „emotionarea sufletului”, muzica. Nu trebuie trecut peste clasificarea artelor, atunci cand este prezentata filosofia kantiana a artei. Criteriul clasificarii il constituie analogia artei cu formele expresiei; si fiindca trei sunt mijloacele expresiei, potrivit lui Kant, anume cuvintele, gestică si tonul, trei vor fi si tipurile de arta: _

a) arta cuvântului: 1) *elocinta*;

2) *poezia*;

b) arta plastica (exprima ideile prin intuitii sensibile):

1) *arta plastica propriu-zisa*: a) **sculptura**;

b) **arhitectura**;

2) *pictura*: a) **pictura propriu-zisa**;

b) **arta gradinilor**;

c) **decorarea camerelor** (cu tapete etc.);

d) **arta vestimentatiei de gust**;

c) arta jocului frumos al senzatiilor: 1) *muzica*;

2) *arta culorii*.

In finalul acestei prezentari se cuvine sa refacem, in cateva fraze, conceptia lui Kant despre geniu. Această conceptie, de influenta romantica, se afla la baza teoriilor postkantiane despre artist (si nu numai!). Iar in sistematica estetica a lui Kant, geniul apare ca fiind creatorul prin excelenta al artelor frumoase. „*Geniul este talentul (darul naturii) care prescrie reguli artei. Intrucat talentul insusi, ca facultate productiva innascuta a artistului, apartine naturii, am putea spune ca geniul este dispozitia innascuta a sufletului (ingenium) prin care natura prescrie reguli artei.*”
_Regulile artei nu tin de concept, asa incat nu exista in arta frumoasa reguli a caror respectare conduce catre „opera”. Fiind vorba despre o analogie a frumosului artistic cu frumosul natural, natura prescrie reguli artei. Cum? Prin natura umana din subiectul actului artistic, din geniu. Acordul facultatilor din sufletul artistului decide asupra modului in care „natura” regleaza domeniul artei frumoase. Se intelege ca orice creator veritabil de arta frumoasa este geniu; pe de alta parte, arta frumoasa nu poate iesi decat prin actul geniului.

Actul creator al geniului nu respecta o regula predeterminata, si numai astfel produsul sau este original; pe de alta parte, geniul nici nu cunoaste „regula” creatiei sale. Produsul original al geniului trebuie sa fie nu doar original, ci, totodata, trebuie sa apara ca un model, ca fiind exemplar pentru posibilele alte acte creatoare. De asemenea, „prin geniu natura nu prescrie reguli stiintei, ci artei, si doar in masura in care aceasta este arta frumoasa.”
_In privinta facultatilor sufletesti ale geniului si a modului in care ele se intrepatrund, Kant sustine ca o anumita proportie a imaginatiei si intelectului este apta sa conduca spre exprimarea ideilor estetice intr-un produs original si exemplar. Proportia aceasta nu tine de stiinta, nu este cunoscuta de geniu; natura o transmite, prin geniu, oamenilor, pentru ca pe baza ei sa fie imbogatita arta frumoasa.

Iata o formulare a imperativului categoric: „Actioneaza astfel ca sa folosesti umanitatea atat in persoana ta, cat si in persoana oricui altuia totdeauna in acelasi timp scop, iar niciodata numai ca mijloc.” – Kant, *Intemeierea metafizicii moravurilor*, in vol. *Critica ratiunii practice*, Bucuresti, Editura Stiintifica, 1972; trad. Nicolae Bagdasar; p. 47.

Imm. Kant, *Critica facultatii de judecare*, Bucuresti, Editura Stiintifica si Enciclopedica, 1981; trad. Vasile Dem. Zamfirescu si Alexandru Surdu; p. 73-74.

„Caci acea percepere a formelor de catre imaginatie nu poate avea loc vreodata fara ca facultatea de judecare reflexiva, fie si neintentionat, sa nu o compare cel putin cu facultatea ei de a raporta intuitii la concepte. Daca in aceasta comparatie imaginatia (ca facultate a intuitiilor *a priori*) se acorda de la sine, datorita unei reprezentari date, cu intelectul ca facultate a conceptelor si prin aceasta se naste un sentiment de placere, atunci obiectul trebuie considerat ca fiind final pentru facultatea de judecare reflexiva. O astfel de judecata este o judecata estetica asupra finalitatii obiectului ...” – Ibidem, p. 85.

Ibidem, p. 82.

„Insa acel aspect subiectiv dintr-o reprezentare *care nu poate deveni o parte a cunoasterii*, este *placerea sau neplacerea*, care ii este asociata.” – Ibidem, p. 84.

Ibidem, p. 86.

„Gustul, ca facultate subiectiva de judecare, contine un principiu de subsumare, dar nu al intuitiilor sub *concepte*, ci al *facultatii* intuitiilor sau intruchiparilor (adica al imaginatiei) sub *facultatea* conceptelor (adica intelectul), in masura in care prima, in *libertatea* ei, se acorda cu a doua in *legitatea* ei.” – Ibidem, p. 182.

Ibidem, p. 162. Totodata trebuie spus ca, potrivit lui Kant, trebuie sa admitem doua specii de sublim: sublimul matematic si sublimul naturii. Cel dintai exprima doar faptul ca, daca ajungem sa il gandim, atunci exista o facultate a sufletului „care depaseste orice unitate de masura a simturilor” (p. 144). Cel de-al doilea (sublimul naturii) se afla de asemenea in sufletul nostru „intrucat putem deveni constienti de superioritatea noastra fata de natura din noi si, prin aceasta, fata de natura exterioara noua (intrucat ne influenteaza).” (p. 158).

Ibidem, p. 95.

„Numim interes satisfactia pe care o asociem cu reprezentarea existentei unui obiect.” – Ibidem, p. 96. Si agreabilul si ceea ce este bun corespund interesului; frumosul, insa, nu corespunde acestuia.

Critica facultatii de judecare, p. 172.

Definitia gustului pe care ne bazam aici este urmatoarea: gustul este facultatea de apreciere a frumosului. Insa ceea ce este necesar pentru a considera ca un obiect este frumos trebuie descoperit prin analiza judecatilor de gust. Am incercat sa determinam momentele facultatii de judecare in reflexia ei dupa modelul functiunilor judecatii logice (caci judecata de gust presupune intotdeauna si o relatie cu intelectul.” – Ibidem, p. 95.

Dupa calitate, judecatile pot fi: afirmative, negative, infinite.

Dupa cantitate, judecatile pot fi: universale, particulare, singulare.

Critica facultatii de judecare, p. 112.

Dupa relatie, judecatile pot fi: categorice, ipotetice, disjunctive.

Critica facultatii de judecare, p. 129.

Dupa modalitate, judecatile pot fi: problematice, asertorice, apodictice.

„Prin urmare, doar presupunerea ca exista un simt comun (prin care nu intelegem un simt extern, ci efectul jocului liber al facultatilor noastre de cunoastere) indreptateste emiterea de judecati de gust.”
– *Critica facultatii de judecare*, p. 131.

Ibidem, p. 132.

Ibidem, p. 198.

Ibidem.

Ibidem, p. 201-202.

Ibidem, p. 222.

Cf. Ibidem, 51. „Despre clasificarea artelor frumoase” (p. 215-220).

Ibidem, p. 202.

Ibidem, p. 203.